

K PROBLEMATICE DVOJČLENNÝCH JMENNÝCH VĚT BEZE SPONY V RUŠTINĚ

Ve svém příspěvku si chceme všimnout dílčí problematiky jednoho z větných typů — dvojčlenných jmenných vět. Dvojčlenné jmenné věty s hlavními členy vyjádřenými substantivem (např. *Ваня — мой друг*) tvoří po stránce syntaktické zdánlivě jednotný typ. Ve skutečnosti však jde o vnitřně diferencovanou kategorii. Na to poukazuje např. G. A. Zolotova,¹ která zjišťuje vyhraněné podtypy u dvojčlenných jmenných vět vyjadřujících vztahy mezi dvěma abstraktními pojmy (tj. u vět s abstraktními jmény nebo jim konkurujícím infinitivem v podmětové nebo přísudkové části). Srov např. věty *Составление плана — первоочередная задача* (s možnou transformací *В составлении плана — первоочередная задача* nebo *Составить план — первоочередная задача*) proti *Составление плана — нелегкая задача* (*Составление плана нелегко*). Ale i druhou velkou skupinu, tj. věty s konkrétním podmětem osobním nebo věcným, lze dále vnitřně dělit. Na jednom pólu zde stojí věty totožnostní, v nichž podmět a přísudek vyjadřují různým způsobem též pojem, např. *Москва — столица СССР, ладья — фигура в форме башины* apod. Sem patří i věty vyjadřující různé definice apod. Na druhém pólu stojí ty věty, v nichž přísudková část vyjadřuje vlastnost, charakteristiku nebo hodnocení, většinou subjektivní. Extrémním případem jsou zde věty typu *Ольга — женщина хорошая, Ваша собака — животное умное* apod., v nichž je přísudkové substantivum jen opěrným slovem, umožňujícím substantivní vyjádření predikované vlastnosti. Patří sem však především věty, kde hodnotící význam tkví v samotném přísudkovém substantivu, jako např. *Наш дядя — герой, Огурец и с дом величиной дыковинка* apod. Mezi těmito vyhraněnými typy zbývá ovšem nutně jisté přechodné pásmo takových konstrukcí, které jednoznačně zařadit nemůžeme.

V prvním typu vět je výrazová symetrie podmětové i přísudkové části ve shodě se symetrií významovou. Významová struktura druhého typu vět je však asymetrická (substance—vlastnost), a výrazová stránka je proto s ní v jistém rozporu. To má své důsledky i pro zvukovou a grafickou segmentaci obojích konstrukcí. V prvním typu bývá na předělu podmětové a přísudkové části výrazná pauza, v písmu označovaná pomlčkou (u autorů, kteří neznali pomlčku, je důsledně na tomto místě čárka): *Владивосток — восточный порт СССР* (Z odb. lit.) — *Дальние проводы, лишние слезы* (Тредиаковский).

¹ Развитие некоторых типов именных двусоставных предложений в современном русском языке, сб. Развитие грамматики и лексики современного русского языка, Москва, 1964, стр. 275—302.

Naproti tomu v druhém typu je zvukové členění bližší segmentaci vět s predikátem adjektivním. Zčásti je to patrné i v grafice — dosti často zde odpadá pomlčka, např. *Шерсть на них [лошадях] войлоко настоящее ...* (Турпенев) — *Федор знал, что Артем свой парень* (Н. Островский).

V segmentaci dvojčlenných jmených vět je vůbec pauza důležitým strukturním činitelem. Její sepětí se syntaktickou stavbou je mimo jiné dobře patrné i z takových případů, kdy přísudková část obsahuje výraz, který není ve vztahu bezprostřední závislosti na jmenné části přísudku, např. *Степанам сосед, Люся мне двоюродная сестра, Москва теперь порт пяти морей* atd. Hranice mezi podmětovou a přísudkovou částí je v takových větách vágní (v obdobných větách s vyjádřenou sponou je spona až za uvedenými výrazy, ale nelze přitom říci, že by patřily k části podmětové), a proto se ani pauza, jejímž úkolem je hranici mezi podmětovou a přísudkovou částí zvýrazňovat, v těchto případech nerealizuje.

Ve sféře aktuálního členění je pak úkolem této pauzy poukazovat dopředu na jádro výpovědi. Proto také při subjektivním pořadí pauza odpadá. Např. *Главное — аккуратность, Иван Матвееч, аккуратность главное!* (Чехов) — *Славное место эта долина!* (Лермонтов) Jestliže se však na daném místě přece jen vyskytne, dochází tu už k jistému přehodnocení její funkce — má tu odstín explikativní: *Хорошая страна — Сибирь!*

Podrobnějším prozkoumáním segmentace dalších typů dvojčlenných jmených vět bude možno odhalit jisté i jiné zákonitosti a vztahy mezi složkami jejich výstavby.